

חוברת חינוך פיננסי

כיתה ט' • צרכנות, כסף, עבודה וחסכון

מהדורה למורה – עם תשובות, מחוונים וטיפים

חלק 3 מתוך 3

יצרה: חית ראש בן ישי

זכויות נוער בעבודה

העבודה הראשונה מגיעה עם זכויות - וכדאי להכיר אותן לפני המשמרת הראשונה

שם:

כיתה:

תאריך:

בפרק הזה נלמד:

- להבין את שוק העבודה כמפגש בין ביקוש של מעסיקים להיצע של עובדים ועובדות
- להכיר את החוקים המרכזיים שמגנים על בני ובנות נוער בעבודה ולזהות הפרות שלהם
- לחשב שכר שבועי לפי שעות ותעריף, ולבדוק אם תלוש השכר תואם את העבודה שנעשתה

קוראים ומבינים: עבודה ראשונה - מה מגיע לי?

בכל קיץ מחפשים קייטנות, בתי קפה ובריכות עובדים צעירים. המעסיקים הם הביקוש, ובני ובנות הנוער שמציעים את הזמן והכישורים שלהם הם ההיצע. במפגש ביניהם נקבעים תנאי העבודה, אבל החוק מציב רצפה שאסור לרדת ממנה - גם אם שני הצדדים מסכימים.

הרצפה הראשונה היא שכר המינימום: השכר הנמוך ביותר שמותר לשלם. לנוער הוא נקבע לפי גיל ומתעדכן מעת לעת, ואי אפשר לוותר עליו - לא בחתימה ולא תמורת טיפים. כשעובד או עובדת עולים מדרגת גיל באמצע החודש, התעריף מתעדכן מיום ההולדת. זה "אפקט יום ההולדת".

חוק עבודת נוער מגביל את שעות העבודה, אוסר שעות נוספות לנוער, אוסר עבודה ביום המנוחה השבועי ועבודות מסוכנות כמו בנייה, ומחייב הפסקות. חוק הגנת השכר קובע שמשלמים על כל זמן עבודה, גם על יום חפיה, שאסור להטיל קנסות או לנכות נזק שנגרם בטעות, ושמגיע תלוש שכר בכל חודש. השכר צריך להגיע עד ה-9 בחודש שאחרי חודש העבודה; עיכוב מעבר לכך הוא הלנת שכר.

עוד שני חוקים חשובים: לפי חוק הודעה לעובד מקבלים תוך 7 ימים מסמך כתוב עם תנאי ההעסקה, ולפי חוק הודעה מוקדמת גם מי שמתפטר וגם מעסיק שמפטר צריכים להודיע מראש.

מושגי מפתח

שכר מינימום: השכר הנמוך ביותר שהחוק מתיר לשלם. לנוער הוא נקבע לפי גיל, ואי אפשר לוותר עליו.

חוק הגנת השכר: חוק שמחייב תשלום על כל זמן עבודה ותלוש שכר חודשי, ואוסר קנסות וניכוי נזקים שנגרמו בטעות.

אפקט יום ההולדת: עדכון תעריף שכר המינימום מיום ההולדת שבו העובד או העובדת עוברים למדרגת גיל חדשה.

היצע וביקוש בשוק העבודה: המפגש בין מעסיקים שמחפשים עובדים (ביקוש) לבין עובדים שמציעים את זמנם וכישוריהם (היצע).

חוק עבודת נוער: חוק שמגן על עובדים צעירים: מגביל שעות, אוסר שעות נוספות, עבודה ביום המנוחה ועבודות מסוכנות, ומחייב הפסקות.

הלנת שכר: עיכוב בתשלום השכר אחרי ה-9 בחודש שאחרי חודש העבודה.

חלק א' - בודקים הבנה

לפני שיוצאים למשמרת הראשונה, בדקו מה אתם כבר יודעים על הזכויות שלכם.

1. הקיפו את התשובה הנכונה.

1. נגה, בת 15, עבדה יום חפיה ראשון בבית קפה. המנהל אומר שזה "יום ניסיון בלי תשלום". מה נכון?

א. זה מותר, כי עדיין לא נחתם חוזה

ב. זה מותר אם נגה הסכימה מראש

ג. מותר לשלם רק חצי מהשכר על יום כזה

ד. מותר לשלם רק חצי מהשכר על יום כזה

אסור - גם יום חפיה הוא זמן עבודה ומגיע עליו תשלום

✓ לפי חוק הגנת השכר משלמים על כל זמן עבודה, כולל חפיה וימי הכנה.

2. רועי עבד בחודש מרץ. עד מתי השכר צריך להגיע אליו?

- א עד 1 באפריל
ב עד 9 באפריל
ג עד סוף אפריל
ד מתי שנוח למעסיק

✓ השכר צריך להגיע עד ה־9 בחודש שאחריו; אחרי כן זו הלנת שכר.

3. איזה מהמקרים הבאים מותר לפי החוק?

- א מנהל מוריד 15 ש מהשכר כקנס על איחור
ב עובדת בת 15 עובדת בבוקר בקייטנה בחופש הגדול
ג עובד בן 16 עובד באתר בנייה
ד עובדת בת 16 נשארת לשעה נוספת אחרי משמרת מלאה

✓ עבודה קלה בשעות היום בחופשה מותרת; קנסות, עבודה מסוכנת ושעות נוספות לנוער אסורים.

4. מה מקבל עובד חדש לפי חוק הודעה לעובד?

- א מכתב המלצה בסוף העבודה
ב מסמך כתוב עם תנאי ההעסקה תוך 7 ימים
ג תלוש שכר רק אם ביקש
ד הודעה בעל פה על גובה השכר

✓ החוק מחייב למסור לעובד מסמך כתוב ומפורט של תנאי ההעסקה תוך 7 ימים מתחילת העבודה.

2 X ✓ סמנו ✓ ליד משפט נכון ו X ליד משפט שגוי. תקנו את המשפטים השגויים.

המשפט	X / ✓
אם עובד חתם שהוא מסכים לעבוד רק תמורת טיפים, ההסכם תקף. ההסכם בטל; אי אפשר לוותר על שכר מינימום, גם לא בחתימה.	X
עובדת ששברה בטעות כוס בעבודה – אסור לנכות את מחיר הכוס מהשכר שלה. נכון: חוק הגנת השכר אוסר לנכות מהשכר נזק שנגרם בטעות.	✓
מותר להעסיק בן 15 ביום המנוחה השבועי אם ההורים מסכימים. אסור להעסיק נוער ביום המנוחה השבועי, גם בהסכמת ההורים וגם "רק פעם אחת".	X
גם עובד שמחליט להתפטר צריך להודיע על כך למעסיק מראש. נכון: חוק הודעה מוקדמת חל על שני הצדדים – גם על עובד שמתפטר.	✓
תלוש שכר מגיע רק לעובדים שמרוויחים סכום גבוה. תלוש שכר מגיע לכל עובד ועובדת בכל חודש, בלי קשר לגובה השכר.	X

חלק ב' – מקרה בוחן

קראו את המקרה וענו על השאלות. חשבו גם על הזכויות וגם על הדרך הנכונה לבקש אותן.

מקרה בוחן

המשכורת שלא הגיעה

מאיה, בת 15 וחצי, עבדה בחודש יולי כמדריכה בקייטנה. לפני שהתחילה, ביקשו ממנה להגיע ליום הכנה של 5 שעות "בהתנדבות", כדי ללמוד את הלו"ז ולסדר את החדרים. בחודש עצמו עבדה 60 שעות, ובישיחה בעל פה סיכמו איתה על 30 ש לשעה. מסמך כתוב עם תנאי העבודה היא לא קיבלה מעולם.

היום ה־14 באוגוסט. המשכורת לא נכנסה לחשבון, ותלוש שכר לא הגיע. מאיה כבר תכננה לקנות בכסף הזה מחשב נייד יד שנייה. כשהתקשרה למנהל הקייטנה הוא ענה בקוצר רוח: "את לא היחידה, תחכי בסבלנות". מאיה הרגישה שהלב שלה דופק, הפנים מסמיקות, והיא כמעט צעקה עליו בטלפון. בסוף ניתקה בכעס, ועכשיו היא לא יודעת מה לעשות.

3 ענו על השאלות.

1. אילו זכויות של מאיה נפגעו? ציינו לפחות שלוש.

תשובה: השכר לא שולם עד ה-9 באוגוסט – הלנת שכר; לא קיבלה תלוש שכר; יום ההכנה לא שולם, אף שזה זמן עבודה; לא קיבלה מסמך כתוב של תנאי ההעסקה תוך 7 ימים.

2. כמה כסף מגיע למאיה על חודש יולי, כולל יום ההכנה? הראו את החישוב.

תשובה: $60 + 5 = 65$ שעות; $65 \times 30 = 1,950$ ₪ (לפני ניכויים).

3. למה כדאי למאיה לפנות למנהל גם בכתב ולא רק בטלפון?

תשובה: פנייה בכתב נשארת כתיעוד ותאריך; קשה להתעלם ממנה; אפשר לנסח אותה בשקט ובאופן ענייני; היא תעזור אם תצטרך להמשיך הלאה.

4. אם המנהל לא יגיב, למי מאיה יכולה לפנות לעזרה?

תשובה: להורים או למבוגר/ת שהיא סומכת עליו/ה; ליועצת; לגוף שמייצע בנושא זכויות עובדים צעירים; לאסוף מסמכים ותיעוד של השעות.

4 משימת חוסן: עש"ן ד"ק

עש"ן ד"ק

עצור · שרירים · נשימה · דיבור עצמי מרגיע · קדימה

מאיה רוצה להתקשר שוב למנהל, הפעם בלי לצעוק. כתבו לה "תסריט" קצר לפי עש"ן ד"ק: מה תעשה בכל שלב (עצור, שרירים, נשימה, דיבור עצמי מרגיע, קדימה), ואיזה משפט פתיחה מנומס ונחוש תאמר.

תשובה: עצור – לא להתקשר ברגע הכעס; שרירים – לשחרר כתפיים ואגרופים; נשימה – כמה נשימות איטיות; דיבור עצמי מרגיע – "מגיע לי, אני יכולה לבקש בשקט"; קדימה – להתקשר עם רשימת נקודות. משפט פתיחה לדוגמה: "שלום, אני מאיה מהקייטנה. עבדתי ביולי 65 שעות כולל יום ההכנה, והשכר והתלוש עוד לא הגיעו. מתי הם יגיעו?"

חלק ג' – מחשבים ובודקים את התלוש

עומר, בן 16, עובד בחנות שכונתית. כך נראה השבוע הראשון שלו.

5 השלימו את המשבצות הריקות בטבלה: מספר השעות או השכר לכל משמרת, ואת הסיכום השבועי.

משמרת	שעות	שכר לשעה (₪)	שכר המשמרת (₪)
יום א'	5	30	150
יום ג'	4	30	120
יום ה'	6	30	180
סה"כ בשבוע	15	30	450

(המספרים לדוגמה בלבד)

1. בתלוש של השבוע מופיעות רק 13 שעות. כמה כסף חסר לעומר, ומה כדאי לו לעשות?

תשובה: חסרות 2 שעות: $2 \times 30 = 60$ ₪; לבדוק את רישום השעות שלו ולפנות למעסיק בנימוס, עדיף בכתב, כדי לתקן.

2. המנהל מבקש מעומר להישאר שעתיים נוספות אחרי משמרת מלאה "וישלם 125%". מה תענו לו?

תשובה: אסור להעסיק נוער בשעות נוספות, גם בתוספת תשלום; אפשר לסרב בנימוס ולהזכיר את החוק.

כתבו הודעה מנומסת ועניינית למעסיק או למעסיקה (6-8 שורות), ובה בקשה לתקן הפרה של אחת הזכויות שלמדתם: למשל יום חפיפה שלא שולם, שעות שחסרות בתלוש או קנס על איחור. ציינו עובדות, את הזכות ומה אתם מבקשים.

6

תשובה: פנייה מנומסת ופתיחה בשם; תיאור עובדתי (תאריכים, שעות, סכום); ציון הזכות או החוק; בקשה ברורה ומועד; טון רגוע ולא מאיים; סיום מנומס.

רמה	תיאור
3 - מלא	ההודעה מנומסת, מציגה עובדות מדויקות, מציינת את הזכות ומבקשת בקשה ברורה עם מועד.
2 - חלקי	ההודעה מנומסת ומציינת את הבעיה, אבל חסרים עובדות, שם הזכות או בקשה ברורה.
1 - בסיסי	ההודעה כללית או כועסת, בלי עובדות ובלי בקשה מוגדרת.

להעשרה: להעשרה: בעד ונגד שכר מינימום גבוה

שכר מינימום מגן על עובדים בלי כוח מיקוח ומצמצם פערים. מנגד, יש כלכלנים שטוענים שהעלאה חדה עלולה לייקר מחירים לצרכנים, להקשות על עסקים קטנים להעסיק, ולגרום למעסיקים להעדיף עובדים מבוגרים ומנוסים. אין כאן תשובה אחת נכונה – זו שאלה כלכלית וחברתית אמיתית.

אתגר: אם הייתם מחליטים על שכר המינימום לנוער – הייתם מעלים אותו? מי ירוויח ומי עלול להיפגע?

תשובה: תשובה מנומקת שמתייחסת לפחות לשני צדדים: העובד הצעיר (הכנסה, הגנה), בעל העסק הקטן (עלויות) והצרכנים (מחירים).

שם: _____

כרטיס יציאה - פרק 13: זכויות נוער בעבודה

1. כתבו שתי זכויות שמגיעות לנוער עובד.
2. בת 16 קיבלה קנס של 20 ש"ח על איחור. האם זה חוקי? נמקו במשפט.
3. איזו זכות הייתה החדשה ביותר עבורכם היום, ולמה?

מה מחפשים: שתי זכויות נכונות (למשל תלוש חודשי, תשלום על חפיפה, איסור עבודה ביום המנוחה); זיהוי שקנס אסור לפי חוק הגנת השכר; רפלקציה אישית מנומקת.

למורה - פרק 13

חלוקת זמן מוצעת: פתיחה 5' - קריאה ומושגים 10' - חלק א' 8' - מקרה בוחן ועש"ד 10' - חישוב התלוש 8' - כרטיס יציאה 4' **טיפים להפעלה:**

- פתחו בשאלה מי עבד או מתכנן לעבוד בחופש, ורשמו על הלוח שני טורים: מעסיקים (ביקוש) ועובדים (היצע).
- התעריפים בחוברת לדוגמה בלבד. אם תרצו להציג את שכר המינימום לנוער השנה, בדקו את המספרים העדכניים לפני השיעור.
- תרגלו את תסריט עש"ד 10' בקבוצות: אחד משחק את המנהל הממהר, והשנייה מבקשת את השכר בשקט ובנחישות.

תפיסות שגויות נפוצות:

- "אם חתמתי, אז הסכמתי" – הסבירו שעל זכויות כמו שכר מינימום אי אפשר לוותר, גם בחתימה.
- "שעות נוספות זה רק עוד כסף" – הדגישו שלנוער שעות נוספות אסורות, גם בתוספת תשלום.

מחיר הכסף - סוגי ריבית

מי שמחכה - הזמן משלם לו. מי שממהר - משלם על הזמן

שם:

כיתה:

תאריך:

בפרק הזה נלמד:

- להבין ריבית כמחיר של שימוש בכסף לאורך זמן, ולהבחין בין ריבית זכות לריבית חובה
- לחשב ריבית פשוטה וריבית דריבית ולהסביר את "אפקט כדור השלג" בחיסכון ובחוב
- לזהות מה משפיע על גובה הריבית ולחשב את העלות הכוללת של קנייה בתשלומים

קוראים ומבינים: כמה עולה לשכור כסף?

אם חבר מבקש מכם להלוות לו 500 ש"ל לשנה, אתם מוותרים על הכסף לתקופה ולוקחים סיכון שלא יחזור בזמן. ריבית היא בדיוק התשלום על זה: מעין דמי שכירות על כסף. מי שחוסך ומפקיד כסף מקבל ריבית זכות, ומי שלווה - בהלוואה, במשיכת יתר ("מינוס") או בתשלומים - משלם ריבית חובה. הסכום ההתחלתי נקרא קרן.

יש שתי דרכים עיקריות לחשב ריבית. בריבית פשוטה מחשבים בכל שנה ריבית רק על הקרן, ולכן הסכום גדל באותה תוספת קבועה. בריבית דריבית מחשבים ריבית גם על הריבית שכבר נצברה, ולכן הסכום גדל מהר יותר ויותר, כמו כדור שלג שמתגלגל במורד. זה נהדר לחוסכים - ומסוכן ללווים, כי גם חוב יכול לתפוח באותה צורה.

גובה הריבית תלוי בכמה גורמים: משך הזמן, רמת הסיכון וגובה הסכום. הבנק המרכזי קובע ריבית בסיסית שמשפיעה על כל הריביות במשק, ולפיה נקבעת גם ריבית הפריים - ריבית הבסיס של הבנק המרכזי ועוד 1.5%. ריבית יכולה להיות קבועה, שידועה מראש, או משתנה, שעולה ויורדת עם השינויים במשק.

וחשוב לזכור: "תשלומים נוחים" עלולים להסתיר עלות אשראי - ההפרש בין מה שמחזירים בסך הכול לבין המחיר המקורי. ומי שמאחר בתשלום עלול לשלם גם ריבית פיגורים.

מושגי מפתח

קרן: הסכום ההתחלתי שהופקד בחיסכון או שנלקח כהלוואה, לפני הריבית.

ריבית פשוטה: ריבית שמחושבת בכל תקופה רק על הקרן, ולכן התוספת קבועה.

ריבית הפריים: ריבית שלפיה מתמחרים הלוואות רבות; היא ריבית הבסיס של הבנק המרכזי ועוד 1.5%.

ריבית: המחיר של שימוש בכסף לאורך זמן: תשלום על ויתור על הכסף ועל הסיכון שבהלוואה.

ריבית זכות וריבית חובה: ריבית זכות מקבלים על כסף שחוסכים; ריבית חובה משלמים על כסף שלווים, למשל בהלוואה, במינוס או בתשלומים.

ריבית דריבית: ריבית שמחושבת גם על הריבית שכבר נצברה, ולכן הסכום גדל מהר יותר עם הזמן ("אפקט כדור השלג").

חלק א' - בודקים הבנה

בדקו שאתם מבחינים בין סוגי הריבית ויודעים מי מרוויח ומי משלם.

1. הקיפו את התשובה הנכונה.

1. באיזה מהמקרים הבאים מקבלים ריבית זכות?

א. קונים אוזניות ב־10 תשלומים עם ריבית

ב. החשבון נכנס למינוס

ג. מאחרים בתשלום חשבון הטלפון

ד. מפקידים 1,000 ש"ל בתוכנית חיסכון

✓ ריבית זכות מקבלים על כסף שחוסכים; בשאר המקרים משלמים ריבית חובה.

2. תמר הפקידה 2,000 ₪ בריבית פשוטה של 3% לשנה. כמה ריבית תקבל אחרי שנתיים? (המספרים לדוגמה בלבד)

א 60 ₪

ב 120 ₪

ג 121.80 ₪

ד 600 ₪

✓ בריבית פשוטה: $2,000 \times 3\% = 60$ ₪ בשנה, ובשנתיים 120 ₪.

3. מה ההבדל המרכזי בין ריבית דריבית לריבית פשוטה?

א **בריבית דריבית מחשבים ריבית גם על הריבית שנצברה**

ב ריבית דריבית קיימת רק בהלוואות

ג בריבית פשוטה הסכום גדל מהר יותר

ד אין הבדל בטווח הארוך

✓ בריבית דריבית הריבית מצטרפת לקרן, ובשנה הבאה מחשבים ריבית גם עליה.

4. הבנק המרכזי העלה את ריבית הבסיס. מה צפוי לקרות למי שיש לו הלוואה בריבית משתנה הצמודה לפריים?

א התשלומים שלו יקטנו

ב **התשלומים שלו יגדלו**

ג לא ישתנה דבר

ד ההלוואה תבוטל

✓ הפריים עולה יחד עם ריבית הבסיס, ולכן גם הריבית על ההלוואה והתשלומים עולים.

2 **✓ X סמנו ✓ ליד משפט נכון ו X ליד משפט שגוי. תקנו את המשפטים השגויים.**

המשפט	✓ / X
משיכת יתר ("מינוס") היא סוג של הלוואה שעליה משלמים ריבית. נכון: מינוס הוא הלוואה אוטומטית מהבנק, ומשלמים עליה ריבית חובה.	✓
כשקונים ב"תשלומים נוחים" תמיד משלמים בדיוק את מחיר המוצר. לפעמים יש בתשלומים ריבית, ואז הסכום הכולל גבוה מהמחיר; צריך לבדוק את העלות הכוללת.	X
ריבית קבועה ידועה מראש ואינה משתנה לאורך תקופת ההלוואה. נכון: בריבית קבועה יודעים מראש כמה ישלמו, גם אם הריביות במשק משתנות.	✓
ככל שהסיכון של המלווה גבוה יותר, הריבית שהוא דורש בדרך כלל נמוכה יותר. ככל שהסיכון גבוה יותר, הריבית בדרך כלל גבוהה יותר – כפיצוי על הסיכון.	X
"אפקט כדור השלג" של ריבית דריבית יכול לפעול גם נגדנו, כשיש לנו חוב. נכון: חוב שלא נפרע צובר ריבית על ריבית ותופח עם הזמן.	✓

חלק ב' - מקרה בוחר

קראו על ההחלטה של יואב וענו על השאלות. שימו לב לסכום הכולל ולא רק לתשלום החודשי.

מקרה בוחר

הקונסולה ב"תשלומים נוחים"

יואב, בן 15, חולם על קונסולת משחקים שמחירה 1,200 ₪. בחנות מציעים לו: "קחו אותה היום, רק 110 ₪ לחודש, 12 תשלומים!". יואב מתלהב – 110 ₪ נשמע לו סכום קטן, והוא מקבל 150 ₪ דמי כיס בחודש. הוא כבר מדמין את עצמו משחק עם החברים בסוף השבוע.

אחותו, הילה, מציעה דרך אחרת: לחסוך 100 ₪ בכל חודש בתוכנית חיסכון קטנה ולקנות את הקונסולה בעוד שנה, במזומן. "אבל אז אשחק רק בעוד שנה", מתלונן יואב. הילה מזכירה לו גם שבחודש שבו לא ישלם בזמן, עלולה להתווסף ריבית פיגורים. יואב צריך להחליט עד מחר. (המספרים לדוגמה בלבד)

3 ענו על השאלות.

1. כמה ישלם יואב בסך הכול אם יבחר בתשלומים? מהי עלות האשראי?

תשובה: $1,320 = 110 \times 12$ ש"ח; עלות האשראי: $1,320 - 1,200 = 120$ ש"ח.

2. איזה סוג ריבית משלם יואב בתשלומים, ואיזה סוג ריבית יקבל אם יחסוך כמו שהציעה הילה?

תשובה: בתשלומים – ריבית חובה; בחיסכון – ריבית זכות.

3. אחרי התשלום החודשי, כמה יישאר ליואב מדמי הכיס בכל חודש? למה זה חשוב?

תשובה: $150 - 110 = 40$ ש"ח בחודש; נשאר מעט לכל שאר ההוצאות, ואם יוציא יותר הוא עלול לאחר בתשלום ושלם ריבית פיגורים.

4. מה הייתם ממליצים ליואב? נמקו בשני נימוקים.

תשובה: תשובה מנומקת, למשל: לחסוך ולקנות בעוד שנה – חוסך 120 ש"ח, מקבל ריבית זכות ומתרגל דחיית סיפוקים; או לקנות עכשיו – אם הוא בטוח שיעמוד בתשלומים ומוכן לשלם על ההנאה המיידית.

חלק ג' – מחשבים ומשווים: פשוטה מול דריבית

נועה ודניאל הפקידו כל אחד 1,000 ש"ח לארבע שנים בריבית של 10% לשנה. אצל נועה הריבית פשוטה, ואצל דניאל – ריבית דריבית.

4 השלימו את הסכום בחיסכון בסוף כל שנה בכל אחת מהדרכים, ואת הפער ביניהן.

סוף שנה	ריבית פשוטה – נועה (ש"ח)	ריבית דריבית – דניאל (ש"ח)	הפער (ש"ח)
1	1,100	1,100	0
2	1,200	1,210	10
3	1,300	1,331	31
4	1,400	1,464.10	64.10

(המספרים לדוגמה בלבד)

1. מה קורה לפער בין שתי הדרכים ככל שעובר הזמן? הסבירו למה.

תשובה: הפער גדל משנה לשנה (0, 10, 31, 64.10); כי בריבית דריבית מחשבים ריבית גם על הריבית שנצברה, אז התוספת השנתית גדלה, ובריבית פשוטה היא קבועה (100 ש"ח).

2. איך אותו "אפקט כדור השלג" ייראה אצל מי שיש לו חוב של 1,000 ש"ח בריבית דריבית של 10% שלא נפרע?

תשובה: החוב יתפח באותה צורה: אחרי 4 שנים 1,464.10 ש"ח – ויותר מ-464 ש"ח ריבית; לכן כדאי לפרוע חובות מהר.

5 כתבו מכתב קצר ל"אני העתידי" שלכם (6-8 שורות): מה למדתם היום על ערך הזמן של הכסף, ומה תעשו כשתרצו לקנות משהו יקר – לחסוך או לקנות בתשלומים? השתמשו לפחות בשני מושגים מהפרק.

תשובה: שימוש נכון בשני מושגים לפחות (למשל ריבית זכות, ריבית דריבית, עלות אשראי); הסבר שכסף היום שווה יותר וזמן יכול לעבוד בשבילנו או נגדנו; החלטה אישית מנומקת.

רמה	תיאור
3 – מלא	המכתב משתמש נכון בשני מושגים לפחות, מסביר את ערך הזמן של הכסף ומציג החלטה מנומקת.
2 – חלקי	יש מושג אחד או הסבר חלקי, וההחלטה לא מנומקת עד הסוף.
1 – בסיסי	המכתב כללי, בלי מושגים מהפרק ובלי נימוק.

להעשרה: להעשרה: כלל ה־72

יש דרך מהירה להעריך תוך כמה שנים כסף יוכפל בריבית דריבית: מחלקים את 72 בשיעור הריבית השנתית. למשל, בריבית של 6% לשנה הכסף יוכפל בערך תוך $72 \div 6 = 12$ שנים. זה כלל אצבע ולא חישוב מדויק, אבל הוא מראה כמה הזמן חשוב – וגם כמה מהר חוב יכול להכפיל את עצמו.

 אתגר: בערך תוך כמה שנים יוכפל חיסכון בריבית של 8% לשנה? ומה זה מלמד על חוב בריבית של 18% לשנה?

תשובה: $72 \div 8 = 9$ שנים בערך; חוב ב־18% יוכפל בערך תוך $72 \div 18 = 4$ שנים – חוב בריבית גבוהה תופח מהר מאוד.

שם: _____

כרטיס יציאה – פרק 14: מחיר הכסף – סוגי ריבית

- מה ההבדל בין ריבית זכות לריבית חובה?
- 1,000 ₪ בריבית פשוטה של 5% לשנה – כמה כסף יהיה אחרי 2 שנים?
- על איזו קנייה שלכם הייתם חושבים פעמיים לפני "תשלומים נוחים", ולמה?

מה מחפשים: ריבית זכות מקבלים על חיסכון, ריבית חובה משלמים על הלוואה; $1,000 + 50 \times 2 = 1,100$ ₪; רפלקציה אישית שמזכירה עלות כוללת או עלות אשראי.

למורה – פרק 14

 חלוקת זמן מוצעת: פתיחה 5' • קריאה ומושגים 8' • חלק א' 7' • מקרה בוחן 10' • טבלת ריבית 10' • כרטיס יציאה 5' **טיפים להפעלה:**

- פתחו בשאלה: "חבר מבקש להלוות ממך 500 ₪ לשנה – מה את/ה מפסיד/ה?" ובנו מהתשובות את ההגדרה של ריבית כמחיר הזמן.
- בטבלת החישוב אפשר להשתמש במחשבון; לתלמידים מתקשים כדאי לחשב שנה־שנה (10% מהסכום של השנה הקודמת) ולא בנוסחה.
- היו רגישים: יש משפחות עם חובות או מינוס. דברו על דוגמאות כלליות ואל תבקשו לספר על הלוואות במשפחה.

תפיסות שגויות נפוצות:

- "תשלומים זה בחינם" – הראו שצריך לחבר את כל התשלומים ולהשוות למחיר, כדי לגלות את עלות האשראי.
- "ריבית דריבית זה רק כשחוסכים" – הדגישו שגם חוב ומינוס תופחים באותה דרך.

צריכה עתידית - חיסכון

חיסכון זה לא קמצנות - זה לקנות לעצמכם אפשרויות לעתיד

שם: _____

כיתה: _____

תאריך: _____

בפרק הזה נלמד:

- להבין חיסכון כדחיית צריכה מההווה לעתיד ולהציב מטרת חיסכון ברורה עם סכום ותאריך
- לזהות הטיות חשיבה שמקשות לחסוך, כמו הטיית הווה, העדפת נזילות והטיית ברירת מחדל
- לחשב הפקדה חודשית למטרה ולהסביר את מחיר ההמתנה ואת הקשר בין סיכוי לסיכון

קוראים ומבינים: למה כל כך קשה לחכות?

חיסכון הוא דחיית צריכה: במקום להוציא את הכסף עכשיו, שומרים אותו לעתיד. זה לא ויתור על החיים אלא קנייה של אפשרויות - שיעורי נהיגה, טיול, לימודים או פשוט שקט כשמשוה מתקלקל. קל יותר לחסוך כשיש מטרה ברורה עם סכום ותאריך, למשל 600 ש"ל לאוזניות בתוך חצי שנה (לדוגמה).

אז למה זה קשה? המוח שלנו אוהב פרס מיידי. הטיית הווה גורמת לנו להעדיף הנאה עכשיו על פני רווח גדול יותר בעתיד, כאילו "האני העתידי" הוא מישוה זר. העדפת נזילות גורמת לנו לרצות כסף זמין ביד, גם במחיר ויתור על ריבית. והטיית ברירת מחדל גורמת לנו להישאר במסלול שנקבע לנו מראש, כי שינוי דורש מאמץ.

דווקא הזמן הוא הנכס החשוב ביותר בחיסכון: בזכות ריבית דריבית, כסף שנחסך מוקדם צומח יותר שנים. מי שדוחה את תחילת החיסכון משלם את מחיר ההמתנה - כדי להגיע לאותו סכום יצטרך להפקיד יותר. בכל מסלול חיסכון יש גם איזון בין סיכוי לרווח לבין סיכון להפסד, ולכן נהוג לפזר את הכסף בין כמה אפיקים.

גם המדינה מעודדת חיסכון: בתוכנית "חיסכון לכל ילד" מופקד כל חודש סכום על שם כל ילד וילדה, והחוק מחייב עובדים ומעסיקים להפריש חלק מהשכר לחיסכון פנסיוני לגיל הפרישה.

מושגי מפתח

חיסכון: דחיית צריכה מההווה לעתיד: שמירת כסף היום כדי ליצור אפשרויות בעתיד.	הטיית הווה: הנטייה להעדיף הנאה מיידיית עכשיו על פני רווח גדול יותר בעתיד.
העדפת נזילות: הרצון להחזיק כסף זמין ונגיש בגלל חשש מאי-ודאות, גם במחיר ויתור על ריבית או תשואה.	הטיית ברירת מחדל: הנטייה להישאר במסלול שנקבע מראש, גם כשהוא לא הכי מתאים, כי שינוי דורש מאמץ.
מחיר ההמתנה: ההפסד המצטבר כשדוחים את תחילת החיסכון: מפספסים שנים של ריבית דריבית וצריך להפקיד יותר.	חיסכון פנסיוני: חיסכון לטווח ארוך שנועד לתת הכנסה חודשית אחרי הפרישה מעבודתו; החוק מחייב להפריש אליו חלק מהשכר.

חלק א' - בודקים הבנה

בדקו שאתם מזהים את ההטיות שמקשות לחסוך ומבינים למה הזמן כל כך חשוב.

1. הקיפו את התשובה הנכונה.

1. אדם חוסך בשביל טיול אחרי הצבא, אבל בכל פעם שיש מבצע "רק היום" הוא מוציא את הכסף. איזו הטיה פועלת כאן?

א. הטיית הווה

ב. הטיית ברירת מחדל

ג. העדפת נזילות

ד. פיזור

✓ הוא מעדיף הנאה מיידיית על פני המטרה העתידית - זו הטיית הווה.

2. רוני השאירה את החיסכון שלה במסלול שנקבע לה אוטומטית ומעולם לא בדקה אותו. איזו הטיה זו?

ב הטיית ברירת מחדל

א הטיית הווה

ד רציונליות מלאה

ג מחיר ההמתנה

✓ כשלא בוחרים ונשארים במסלול שנקבע מראש – זו הטיית ברירת מחדל.

3. איזו מטרת חיסכון מנוסחת בצורה הטובה ביותר?

א "לחסוך הרבה כסף"

ב "לחסוך קצת כל פעם שבא לי"

ג "לחסוך 900 ₪ לטיוול השנתי עד חודש מאי"

ד "לא לבזבז בכלל"

✓ מטרה טובה היא ברורה, עם סכום ותאריך.

4. למה מי שמתחיל לחסוך מוקדם מגיע בדרך כלל לסכום גדול יותר?

א כי הריבית לצעירים תמיד גבוהה יותר

ב כי לכסף יש יותר שנים לצבור ריבית דריבית

ג כי מותר לו למשוך את הכסף מתי שירצה

ד כי אין סיכון בחיסכון לטווח ארוך

✓ ככל שהכסף נשאר יותר זמן, הריבית דריבית מגדילה אותו יותר.

2. **סמנו** ✓ **X** ליד משפט נכון ו- **X** ליד משפט שגוי. **תקנו את המשפטים השגויים.**

המשפט	✓ / X
חיסכון פירושו לא להוציא כסף בכלל, גם לא על דברים חשובים. זו קמצנות; חיסכון הוא בחירה מה חשוב לי עכשיו ומה חשוב לי אחר כך.	X
מי שדוחה את תחילת החיסכון יצטרך בדרך כלל להפקיד יותר כדי להגיע לאותו סכום. נכון: זה מחיר ההמתנה – מפספסים שנים של ריבית דריבית.	✓
בדרך כלל, מסלול חיסכון עם סיכוי גבוה לרווח הוא גם מסלול עם סיכון גבוה יותר להפסד. נכון: סיכוי וסיכון הולכים בדרך כלל יחד, ולכן מפזרים את הכסף.	✓
"פיזור" פירושו לשים את כל הכסף בהשקעה אחת שנראית הכי משתלמת. פיזור הוא חלוקת הכסף בין כמה אפיקים כדי להקטין את הסיכון – "לא שמים את כל הביצים בסל אחד".	X
החוק בישראל מחייב עובדים ומעסיקים להפריש חלק מהשכר לחיסכון פנסיוני. נכון: זו פנסיית חובה, שנועדה לדאוג להכנסה אחרי הפרישה.	✓

חלק ב' – מקרה בוחן

קראו על שירה, שחוסכת למטרה רחוקה, וענו על השאלות.

מקרה בוחן

עוד 16 חודשים!?

שירה, בת 14 וחצי, רוצה מחשב נייד ללימודים ולעיצוב גרפי שמחירו 2,400 ₪. היא החליטה לחסוך 120 ₪ בכל חודש מדמי הכיס ומבייביסיטר, ושמה את הכסף בקופסה במגירה. אחרי 4 חודשים יש לה כבר 480 ₪.

בשבת האחרונה החברות שלה יצאו לקניון וקנו בגדים חדשים. שירה הצטרפה רק כדי "להסתכל", ראתה ז'קט ב־250 ₪ וכמעט פתחה את הקופסה. בערב חישה כמה זמן נשאר לה, ונבהלה: "זה לא ייגמר אף פעם! אולי עדיף לוותר על המחשב וליהנות עכשיו?". היא מרגישה מתוסכלת ובודדה, ולא בטוחה שיש לה כוח להמשיך. (המספרים לדוגמה בלבד)

3. **ענו על השאלות.**

1. כמה כסף חסר לשירה, ובעוד כמה חודשים תגיע למטרה אם תמשיך לחסוך 120 ₪ בחודש?

תשובה: $2,400 - 480 = 1,920$ ₪; $1,920 \div 120 = 16$ חודשים.

2. איזו הטיה פועלת על שירה בקניון? הסבירו.

תשובה: הטיית הווה – ההנאה המיידית מהז'קט נראית לה חשובה יותר מהמטרה הרחוקה; גם הלחץ החברתי מחזק אותה.

3. אם שירה תקנה את הז'קט מכסף החיסכון, בכמה זמן תתארך הדרך שלה למחשב? (בחודשים שלמים)

תשובה: $250 \div 120 \approx 2.08$ – כלומר עוד 3 חודשי חיסכון (אחרי חודשיים יחסרו לה עדיין 10 ₪).

4. הציעו לשירה שתי דרכים מעשיות שיעזרו לה להתמיד בחיסכון.

תשובה: לחלק את המטרה לתחנות ביניים (למשל כל 600 ₪) ולחגוג אותן; להעביר את הכסף לחיסכון שקשה למשוך ממנו במקום קופסה במגירה; להפריש את הכסף מיד כשהוא מגיע; לתלות תמונה של המחשב; לתכנן בילוי זול עם החברות.

4 משימת חוסן: גש"ר מאח"ד

גש"ר מאח"ד

גוף · שכל · רגש · מערכת אמונות · חברה · דמיון

שירה צריכה כוח כדי להתמיד עוד 16 חודשים. בחרו שלושה ערוצים מתוך גש"ר מאח"ד (גוף, שכל, רגש, מערכת אמונות, חברה, דמיון), וכתבו לכל אחד פעולה אחת שתעזור לה לשמור על המוטיבציה.

תשובה: דוגמאות: גוף – לצאת להליכה או לרקוד כשמתעורר דחף לקנות; שכל – לעדכן טבלת התקדמות ולחשב כמה נשאר; רגש – לכתוב מה היא מרגישה ולתת לעצמה מחמאה על כל חודש; מערכת אמונות – לזכור למה המחשב חשוב לה ומה היא רוצה ליצור; חברה – לספר לחברה קרובה על המטרה ולבקש עידוד; דמיון – לדמיין את עצמה מעצבת על המחשב החדש.

חלק ג' – מתכננים חיסכון

אדם, בן 15, מקבל 300 ₪ בחודש מדמי כיס ומעבודות קטנות. יש לו ארבע מטרות חיסכון.

5 השלימו בטבלה את ההפקדה החודשית או את מספר החודשים לכל מטרה.

מטרה	סכום המטרה (₪)	מספר חודשים	הפקדה חודשית (₪)
מתנה ליום הולדת של אמא	150	3	50
אוזניות	600	6	100
טיול שנתי	900	10	90
מחשב נייד	2,400	20	120
סה"כ הפקדה חודשית לכל המטרות			360

(המספרים לדוגמה בלבד)

1. האם אדם יכול לחסוך לכל ארבע המטרות בבת אחת? אם לא – מה הייתם מציעים לו?

תשובה: לא: 360 ₪ בחודש גדול מ־300 ₪, וחסרים 60 ₪ – ובלי להשאיר כסף להוצאות; להעדיף מטרות, לדחות את המחשב או להאריך את תקופת החיסכון שלו, או למצוא הכנסה נוספת.

2. אם אדם ידחה את המחשב ויחסוך לו רק 60 ₪ בחודש, בעוד כמה חודשים יגיע לסכום?

תשובה: $2,400 \div 60 = 40$ חודשים.

כתבו תוכנית חיסכון אישית (6-8 שורות): מטרה אחת שחשובה לכם, הסכום והתאריך, כמה תחסכו בכל חודש ומאיפה, ושתי דרכים להתגבר על הטיית הווה. אין צורך לשתף סכומים אמיתיים – אפשר להמציא.

תשובה: מטרה ברורה עם סכום ותאריך; חישוב הפקדה חודשית נכון; מקור כסף מציאותי; שתי דרכים מעשיות להתגבר על הטיית הווה (למשל הפרשה אוטומטית, תחנות ביניים).

רמה	תיאור
3 - מלא	התוכנית כוללת מטרה עם סכום ותאריך, חישוב נכון, מקור כסף ושתי דרכים מעשיות להתמדה.
2 - חלקי	יש מטרה וחישוב, אבל חסרים תאריך, מקור כסף או דרכים להתמדה.
1 - בסיסי	התוכנית כללית, בלי סכום, בלי חישוב ובלי דרכים מעשיות.

להעשרה: להעשרה: מחיר ההמתנה במספרים

נניח ש-1,000 ש"ח מופקדים פעם אחת בריבית דריבית של 10% לשנה (המספרים לדוגמה בלבד). אחרי 10 שנים יהיו בחיסכון 2,593.74 ש"ח, ואחרי 20 שנים – 6,727.50 ש"ח. כלומר, בעשר השנים השניות הכסף גדל ביותר מ-4,000 ש"ח – יותר מפי שניים וחצי מהגידול בעשר השנים הראשונות. זה הכוח של הזמן.

אתגר: למה הגידול בעשר השנים השניות גדול בהרבה מהגידול בעשר הראשונות? ומה זה אומר למי שמחכה עם תחילת החיסכון?

תשובה: בעשר השנים הראשונות הסכום גדל ב-1,593.74 ש"ח ובעשר השניות ב-4,133.76 ש"ח, כי הריבית מחושבת על סכום שכבר גדל; מי שדוחה את החיסכון מפסיד דווקא את השנים שבהן הצמיחה הכי גדולה – זה מחיר ההמתנה.

שם: _____

כרטיס יציאה – פרק 15: צריכה עתידית – חיסכון

1. כתבו את ההגדרה של הטיית הווה במילים שלכם.
2. מטרה: 480 ש"ח בעוד 8 חודשים. כמה צריך לחסוך בכל חודש?
3. מה יעזור לכם הכי הרבה להתמיד בחיסכון, ולמה?

מה מחפשים: העדפת הנאה מיידיית על פני רווח עתידי; $8 \div 60 = 480$ ש"ח בחודש; רפלקציה אישית עם דרך מעשית ומנומקת.

למורה – פרק 15

חלוקת זמן מוצעת: פתיחה 5' · קריאה ומושגים 8' · חלק א' 7' · מקרה בוחן וגש"ר מאח"ד 12' · תכנון חיסכון 9' · כרטיס יציאה 4' **טיפים להפעלה:**

- פתחו בדילמה: "100 ש"ח עכשיו או 120 ש"ח בעוד חודש? ומה אם בעוד שנה?" ותנו לתלמידים להצביע לפני שמסבירים את הטיית הווה.
- היו רגישים לפערים כלכליים: אל תבקשו לשתף סכומים אמיתיים או לספר על החיסכון של המשפחה; בתוכנית האישית אפשר להמציא מספרים.
- את ערוצי גש"ר מאח"ד אפשר לתרגל בקבוצות: כל קבוצה מקבלת ערוץ אחד ומציעה לשירה פעולה.

תפיסות שגויות נפוצות:

- "חיסכון זה רק למי שיש הרבה כסף" – הראו שגם סכום קטן שנחסך מוקדם צומח עם הזמן.
- "אם אני לא בוחר מסלול, לא החלטתי כלום" – הסבירו שגם אי-בחירה היא החלטה (הטיית ברירת מחדל).

כל מושגי המפתח של החוברת, לפי סדר האלף-בית. המספר בסוגריים הוא הפרק שבו המושג מופיע לראשונה.

F

FOMO (פחד מהחמצה) (3) – הפחד “לפספס” חוויות או מוצרים שאחרים נהנים מהם. מתגבר ברשתות החברתיות ויוצר לחץ לקנות טרנדים.
FOMO – פחד מהחמצה (7) – התחושה הלוחצת שאם לא נקנה עכשיו נפספס הזדמנות; אתרים מעוררים אותה בכוונה.

A

אופנה מהירה (7) – מודל עסקי של ייצור מהיר של דגמים רבים בכמויות קטנות לפי טרנדים ברשת; קונים יותר פריטים ומשתמשים בכל אחד פחות.
אוריינות פיננסית (1) – ידע, מיומנויות ועמדות שמאפשרים להתנהל עם כסף באופן מושכל, אחראי וביקורתי.
אוסר (3) – תחושת סיפוק עמוקה ויציבה לאורך זמן, שנשענת על משמעות, ערכים, מימוש עצמי וקשרים – ולא על מוצרים.
אימות דו־שלבי (6) – שכבת הגנה נוספת מעבר לסיסמה, כמו קוד חד־פעמי. גם מי שהשיג את הסיסמה לא יוכל להיכנס בלעדיה.
אינפלציה (12) – עליית מחירים של הרבה מוצרים ושירותים יחד ולאורך זמן, שגורמת לשחיקת כוח הקנייה.
איסור הטעיה (5) – איסור על עסק להטעות צרכן בעניין מהותי בעסקה, כמו טיב המוצר, מחירו או תנאי הביטול.
אמון (כביס כלכלי) (8) – הביטחון של הציבור במדינה ובמערכת הבנקאית. בלי אמון, לשטר או למספר בחשבון אין ערך.
אמון חברתי (9) – ההסכמה הרחבה בחברה שלאמצעי תשלום יש ערך, ושאחרים יקבלו אותו תמורת מוצרים ושירותים.
אפקט הדחיפות (4) – יצירת לחץ זמן או מחסור (“רק היום!”; “נשארו 3 יחידות!”) כדי שנחליט מהר ובלי לבדוק.
אפקט ההדדיות (4) – תחושת חובה “להחזיר טובה” אחרי שקיבלנו משהו בחינם, למשל טעימה או מתנה קטנה.
אפקט הפיצוי (3) – ניסיון “לפצות” על תסכול, בדידות או פגיעה בערך העצמי בעזרת קניות. הנחמה זמנית ואינה פותרת את הבעיה.
אפקט הפיתיון (2) – הוספת אפשרות שלישית שלא נועדה להימכר, כדי שאחת האפשרויות האחרות תיראה משתלמת יותר.
אפקט יום ההולדת (13) – עדכון תעריף שכר המינימום מיום ההולדת שבו העובד או העובדת עוברים למדרגת גיל חדשה.

B

ביקוש (10) – הכמות של מוצר או שירות שהצרכנים מוכנים ויכולים לקנות במחיר מסוים.

D

דיוג / פייסינג (6) – הונאה שנועדה להוציא במרמה מידע רגיש, כמו סיסמאות ופרטי אשראי, בעזרת הודעות או אתרים מזויפים.
דיפ פייק (6) – סרטון, תמונה או הקלטת קול מזויפים שנוצרו בבינה מלאכותית ומחקים אדם מוכר.
דפוסים אפלים (5) – עיצוב מניפולטיבי של אתרים ואפליקציות שנועד לגרום לנו לפעולות שלא רצינו, כמו מנוי שקשה לבטל.

H

החשבונות הגלובליים (7) – העלות הנסתרת של מוצר “זול”: פגיעה בסביבה (מים, פליטות, פסולת) ובבני אדם (שכר נמוך ותנאי עבודה קשים) שאינה מופיעה במחיר.
הטיית ברירת מחדל (15) – הנטייה להישאר במסלול שנקבע מראש, גם כשהוא לא הכי מתאים, כי שינוי דורש מאמץ.
הטיית ההוה (15) – הנטייה להעדיף הנאה מיידיית עכשיו על פני רווח גדול יותר בעתיד.
הטיית העיגון (2) – הנטייה להסתמך יותר מדי על פיסת המידע הראשונה (“העוגן”), למשל מחיר “מקורי” גבוה ליד מחיר מבצע.
היצע (10) – הכמות של מוצר או שירות שהיצרנים מוכנים ויכולים להציע למכירה במחיר מסוים.
היצע וביקוש בשוק העבודה (13) – המפגש בין מעסיקים שמחפשים עובדים (ביקוש) לבין עובדים שמציעים את זמנם וכישוריהם (היצע).
הכנסה נומינלית / ריאלית (12) – נומינלית: הסכום הכספי שמקבלים. ריאלית: מה שאפשר לקנות בסכום הזה אחרי התאמה למחירים.
הלנת שכר (13) – עיכוב בתשלום השכר אחרי ה־9 בחודש שאחרי חודש העבודה.
המחרת ייחוס (4) – הצגת מחיר “מקורי” גבוה, לרוב מחוק, ליד המחיר החדש, כדי שהמחיר החדש ייראה כמו מציאה.
המס הוורוד (5) – אפליית מחירים מגדירי: מוצר שמשווק לנשים נמכר ביוקר לעומת מוצר דומה שמשווק לגברים.
הנדסה חברתית (6) – מניפולציה פסיכולוגית: במקום לפרוץ למחשב, הנוכל “פורץ” לאדם בעזרת דחיפות, פחד, סקרנות או פיתוי.
העדפת ההוה (2) – הנטייה להעדיף סיפוק קטן ומיידי על פני חיסכון או יעד גדול יותר בעתיד.
העדפת נזילות (15) – הרצון להחזיק כסף זמין ונגיש בגלל חשש מאי־ודאות, גם במחיר ויותר על ריבית או תשואה.
התיישנות מתוכננת (7) – אסטרטגיה עסקית שבה יצרנים מקצרים בכוונה את חיי המוצר, כדי שצרכן לקנות מוצר חדש מהר יותר והרווחים שלהם יגדלו.

Z

זכות החזרה (5) – הזכות לבטל עסקה ולקבל את הכסף בחזרה בתוך זמן מוגדר ובתנאים שקבע החוק.

H

חופש העיסוק / צדק חלוקתי (11) – חופש העיסוק: זכות בעלי עסקים לקבוע מחיר ולהרוויח. צדק חלוקתי: חלוקה הוגנת, כדי שכל אחד יוכל לקנות מוצרים קיומיים.
חוק הגנת הצרכן (5) – החוק המרכזי שמגן על צרכנים בישראל. הוא קוגנטי: אי אפשר לוותר עליו בחוזה, אלא אם השינוי לטובת הצרכן.
חוק הגנת השכר (13) – חוק שמחייב תשלום על כל זמן עבודה ותלוש שכר חודשי, ואוסר קנסות וניכוי נזקים שנגרמו בטעות.
חוק המזומן (8) – חוק שמגביל את הסכום שאפשר לשלם במזומן בעסקאות מסוימות, כדי להילחם בהון שחור ובפשיעה, מתוך איזון מול חופש הפרט והפרטיות.

חוק עבודת נוער (13) – חוק שמגן על עובדים צעירים: מגביל שעות, אוסר שעות נוספות, עבודה ביום המנוחה ועבודות מסוכנות, ומחייב הפסקות.

חיסכון (15) – דחיית צריכה מההווה לעתיד: שמירת כסף היום כדי ליצור אפשרויות בעתיד.

חיסכון פנסיוני (15) – חיסכון לטווח ארוך שנועד לתת הכנסה חודשית אחרי הפרישה מעבודה; החוק מחייב להפריש אליו חלק מהשכר.

טביעת רגל דיגיטלית (6) – כל העקבות שאנחנו משאירים ברשת – פוסטים, תמונות, קניות ופרטים מזהים – שנוכלים עלולים לנצל.

כאב התשלום (9) – מושג מהכלכלה ההתנהגותית: התחושה הלא נעימה כשנפרדים מכסף. בתשלום דיגיטלי היא נחלשת, וזה מגביר בזבז.

כוח קנייה (12) – כמות המוצרים והשירותים שאפשר לקנות בסכום כסף מסוים.

כלל 24 השעות (3) – לחכות לפחות יממה מהרגע שמתחשק לקנות ועד הקנייה, כדי לבדוק אם זה צורך אמיתי או רצון חולף.

כרטיס אשראי (9) – כרטיס שמאפשר לקנות עכשיו ולשלם במועד חיוב קבוע, עד גובה מסגרת האשראי; מעין הלוואה קצרה.

כרטיס חיוב (דביט) (9) – כרטיס שמוריד את הכסף מיד מהיתרה בחשבון העו"ש; אם אין מספיק יתרה, העסקה נדחית.

מבצע כמות (4) – הנחה שמוותנית בקניית כמה יחידות, למשל "3 ב־20 ש" או "1+1".

מדד המחירים לצרכן (12) – מדדיה חודשית של השינוי באחוזים במחיר של סל המוצרים לצרכן.

מדיניות מוניטרית (12) – הפעולות של הבנק המרכזי, בעיקר קביעת הריבית, כדי לשמור על יציבות המחירים במשק.

מונופול (11) – מצב שבו יש בשוק מוכר אחד בלבד של מוצר, ולכן הוא יכול להשפיע מאוד על המחיר.

מוסכמה חברתית (8) – כלל או הסדר שבני אדם יצרו ושמתקיים רק כי כולם מסכימים לפעול לפיו. הכסף שווה משהו כי כולנו מסכימים שהוא שווה.

מוצר בפיקוח (11) – מוצר שהמדינה קבעה לו מחיר מרבי, ואסור למכור אותו מעל המחיר הזה.

מוצר משלים (10) – מוצר שקונים יחד עם מוצר אחר כדי ליהנות ממנו, למשל מטען לטלפון.

מוצר תחליפי (10) – מוצר שעונה על אותו צורך ואפשר לקנות אותו במקום מוצר אחר, למשל תה במקום קפה.

מחיר אלטרנטיבי (1) – האפשרות הטובה ביותר הבאה שוויתרנו עליה כשבחרנו באפשרות אחרת.

מחיר ההמתנה (15) – ההפסד המצטבר כשדוחים את תחילת החיסכון: מפספסים שנים של ריבית דריבית וצריך להפקיד יותר.

מחיר ליחידה (4) – המחיר של יחידה אחת או של כמות קבועה (למשל 100 גרם), המאפשר להשוות בין אריזות ומבצעים.

מחסור (1) – מצב שבו המשאבים שלנו (כסף, זמן, כוחות) מוגבלים והרצונות כמעט בלתי מוגבלים, ולכן חייבים לבחור.

מסגרת אשראי (9) – הסכום המרבי שהבנק או חברת הכרטיסים מרשים להוציא באשראי. זו לא יתרה, אלא כסף שיש להחזיר.

מערכת 1 (2) – חשיבה מהירה, אינטואיטיבית ורגשית שפועלת בלי מאמץ מודע, למשל קנייה אימפולסיבית ליד הקופה.

מערכת 2 (2) – חשיבה איטית, הגיונית ומבוקרת שדורשת ריכוז, למשל השוואת מחירים לפני קנייה.

משאבים (1) – כל מה שעומד לרשותנו כדי להשיג את מה שאנחנו רוצים: כסף, זמן, כישרונות, אנרגיה וקשרים.

נקודת שווי משקל (שו"מ) (10) – המצב שבו הכמות המבוקשת שווה לכמות המוצעת. המחיר בנקודה זו הוא מחיר השוק.

סבסוד (11) – סיוע כספי של הממשלה ליצרנים או לצרכנים, כדי להוריד את המחיר לצרכן.

סימני ביטחון (8) – אלמנטים מיוחדים בשטר, כמו סימן מים, חוט ביטחון ודיו שמשנה צבע, שנועדו למנוע זיופים ולשמור על אמון הציבור.

סמישינג ווישינג (6) – דיוג בהודעת טקסט (סמישינג) או בשיחת טלפון (וישינג), לרוב בשם גוף מוכר ועם תחושת דחיפות.

עלות לפי שימוש (CPW) (7) – מחיר המוצר חלקי מספר הפעמים שמשתמשים בו. עוזרת להשוות בין מוצר זול שמתקלקל מהר למוצר יקר ועמיד.

עסקת מכר-מרחוק (5) – עסקה בלי מפגש פנים אל פנים – באתר, באפליקציה או בטלפון. החוק נותן בה הגנה מוגברת.

ערך נומינלי (8) – הערך הנקוב – המספר שמודפס על השטר או על המטבע, למשל "50 שקלים".

ערך ריאלי (8) – השווי האמיתי של הכסף במונחי כוח קנייה: כמה מוצרים ושירותים אפשר לקנות בו לפי המחירים בשוק.

ערכים (1) – מה שחשוב לנו באמת בחיים, כמו משפחה, בריאות, חברות או חופש. הערכים משפיעים על האופן שבו אנחנו מוציאים כסף.

קנייה אימפולסיבית (3) – קנייה ספונטנית ולא מתוכננת מתוך דחף רגעי, בלי מחשבה מוקדמת או בדיקת מחירים.

קרדיט (9) – חלוקת תשלום שבה ניתנת הלוואה ומתווספת ריבית, ולכן הסכום הכולל גבוה מהמחיר המקורי.

קן (14) – הסכום ההתחלתי שהופקד בחיסכון או שנלקח כהלוואה, לפני הריבית.

ריבית (14) – המחיר של שימוש בכסף לאורך זמן: תשלום על ויתור על הכסף ועל הסיכון שבהלוואה.

ריבית דריבית (14) – ריבית שמחושבת גם על הריבית שכבר נצברה, ולכן הסכום גדל מהר יותר עם הזמן ("אפקט כדור השלג").

ריבית הפריים (14) – ריבית שלפיה מתמחרים הלוואות רבות; היא ריבית הבסיס של הבנק המרכזי ועוד 1.5%.

ריבית זמת וריבית חובה (14) – ריבית זכות מקבלים על כסף שחוסכים; ריבית חובה משלמים על כסף שלווים, למשל בהלוואה, במינוס או בתשלומים.

ריבית פשוטה (14) – ריבית שמחושבת בכל תקופה רק על הקרן, ולכן התוספת קבועה.

ריכוזיות (11) – מצב שבו מעט חברות גדולות שולטות בחלק גדול מהשוק, והלחץ להוריד מחירים קטן.

שוק חופשי (10) – שוק עם הרבה קונים ומוכרים, בלי התערבות ובלי התארגנויות, שבו המחיר נקבע רק בידי הביקוש וההיצע.

שוק שחור (11) – מסחר לא חוקי שמתפתח בדרך כלל בזמן מחסור, ובו מוכרים מוצרים במחיר גבוה מהמותר.

שכר מינימום (13) – השכר הנמוך ביותר שהחוק מתיר לשלם. לנוער הוא נקבע לפי גיל, ואי אפשר לוותר עליו.

שמחה (3) – רגש חזק וקצר שנוצר בתגובה לגירוי מסוים, למשל קנייה חדשה, ודועך מהר כשהגירוי חולף.

ת

שנאת הפסד (2) – הכאב מהפסד חזק בערך פי שניים מהשמחה על רווח זהה, ולכן אנשים נמנעים מסיכונים ומשינויים.

שרינקפליציה (12) – אינפלציה סמויה: המחיר נשאר זהה, אבל כמות המוצר באריזה קטנה.

תקציב

תקציב (1) – תוכנית שמראה כמה כסף (או משאב אחר) יש לנו ועל מה נוציא אותו.

פרויקט מסכם: התוכנית הפיננסית שלי לשנה הבאה

שם:

כיתה:

תאריך:

בפרויקט הזה תשתמשו בכל מה שלמדתם בחוברת כדי לבנות תוכנית פיננסית אישית לנער או לנערה בדוים בני 15 (לא לכתוב על עצמכם או על המשפחה). אפשר לעבוד לבד או בזוגות.

הדמות

הדמות: נגה בת 15. היא מקבלת דמי כיס של 200 ש' בחודש, ובחופש הגדול היא עובדת כבייביסיטר ומרוויחה כ-600 ש' בחודש (המספרים לדוגמה בלבד). החלום שלה: לקנות מחשב נייד שעולה 2,400 ש' בעוד שנה, וגם לצאת עם חברות ולקנות מתנות לימי הולדת.

1 שלב 1 - ערכים ומטרות

כתבו שלושה דברים שחשובים לנגה (ערכים) ושתי מטרות כספיות: אחת לטווח קצר ואחת לטווח ארוך.

2 שלב 2 - תקציב חודשי

בנו טבלת הכנסות והוצאות לחודש רגיל ולחודש של חופש. סמנו אילו הוצאות הן צורך ואילו רצון.

3 שלב 3 - החלטה נבונה

נגה רואה פרסומת ל"מבצע בזק" על אוזניות. תארו איך היא יכולה לעצור ולחשוב לפני קנייה (מערכת 1 / מערכת 2, עש"ן ד"ק) ואילו שלוש שאלות כדאי לה לשאול.

4 שלב 4 - שומרים על הכסף

כתבו שלושה כללים שיגנו על נגה מהונאות ברשת ומקנייה אימפולסיבית, וכלל אחד על זכויותיה כצרכנית.

5 שלב 5 - עבודה ראשונה

פרטו שלוש זכויות ושתי חובות של נגה כעובדת צעירה, ומה כדאי לה לבדוק בתלוש השכר.

6 שלב 6 - תוכנית חיסכון

חשבו כמה נגה צריכה לחסוך בכל חודש כדי לקנות את המחשב בעוד 12 חודשים, והסבירו איך ריבית דריבית יכולה לעזור לחיסכון ארוך יותר.

7 שלב 7 - רפלקציה

כתבו פסקה: מה הדבר החשוב ביותר שלמדתם השנה על כסף, ואיזה הרגל אחד תרצו לאמץ.

מחווון הערכה לפרויקט

קריטריון	מצוין (3)	טוב (2)	בסיסי (1)
תקציב וחישובים	טבלה מלאה ומדויקת, הבחנה נכונה בין צורך לרצון, חישוב חיסכון חודשי נכון (200 ש' לחודש)	טבלה כמעט מלאה, טעות חישוב אחת	טבלה חלקית או חישובים שגויים
שימוש במושגים	שימוש נכון בחמישה מושגים לפחות מהחוברת	שימוש בשלושה-ארבעה מושגים	שימוש במושג אחד-שניים או שימוש שגוי
קבלת החלטות והגנה	כללים ברורים ומנומקים להחלטה נבונה, להגנה מהונאות ולזכויות צרכן	כללים נכונים עם נימוק חלקי	כללים כלליים בלי נימוק

קריטריון	מצוין (3)	טוב (2)	בסיסי (1)
עבודה וחיסכון	זכויות וחובות נכונות, תוכנית חיסכון ריאלית והסבר נכון של ריבית דריבית	רוב הפרטים נכונים	פרטים מעטים או לא מדויקים
רפלקציה והצגה	פסקה אישית ומעמיקה, עבודה מסודרת וברורה	פסקה קצרה, עבודה מסודרת ברובה	פסקה שטחית או עבודה לא מסודרת

תשובה לשלב 6: 2,400 ש"ח ÷ 12 חודשים = 200 ש"ח בכל חודש. ריבית דריבית מגדילה חיסכון ארוך טווח כי מחושבת ריבית גם על הריבית שנצברה.

שם: _____

כיתה: _____

תאריך: _____

המבדק בודק את ארבעת הצירים. ענו על כל השאלות. בשאלות החישוב הראו את דרך הפתרון. המספרים במבדק לדוגמה בלבד.

1. הקיפו את התשובה הנכונה (5 נקודות לכל שאלה).

1. איזה מהמצבים הבאים מתאר מחיר אלטרנטיבי?

- ☐ א. המחיר המלא של מוצר בחנות
☐ ב. ההנחה שקיבלתי בקופה
☐ ג. שעת לימוד שוויתרתי עליה כדי לצפות בסדרה
☐ ד. המע"מ שנוסף למחיר

✓ מחיר אלטרנטיבי הוא האפשרות הטובה הבאה שוויתרנו עליה.

2. מה מאפיין החלטה של "מערכת 1"?

- ☐ א. איטית, שקולה ומבוססת על השוואה
☐ ב. מהירה, אוטומטית ורגשית
☐ ג. מתקבלת רק אחרי ייעוץ עם מומחה
☐ ד. מתקבלת תמיד בקבוצה

✓ מערכת 1 היא החשיבה המהירה והאינטואיטיבית; מערכת 2 איטית ושקולה.

3. מוצרים יקרים מוצבים בסופר בדרך כלל:

- ☐ א. במדפים העליונים ביותר
☐ ב. בגובה העיניים
☐ ג. ליד היציאה בלבד
☐ ד. במחסן

✓ גובה העיניים הוא "מדף הזהב" – שם מוצבים מוצרים שהחנות רוצה שנקנה.

4. קיבלתם הודעה: "זכית בפרס! הקלד את פרטי הכרטיס תוך 10 דקות". מה נכון לעשות?

- ☐ א. למחר לפני שהזמן נגמר
☐ ב. לשלוח את הפרטים לחבר שיבדוק
☐ ג. לא ללחוץ על הקישור, לא למסור פרטים ולדווח על ההודעה
☐ ד. לענות ולשאול אם זה אמיתי

✓ לחץ זמן ובקשת פרטים הם סימנים מובהקים לדיוג (פשינג).

5. כשהביקוש למוצר עולה והיצע נשאר קבוע, המחיר בדרך כלל:

- ☐ א. יורד
☐ ב. עולה
☐ ג. לא משתנה
☐ ד. נקבע רק בחוק

✓ יותר קונים מתחרים על אותה כמות – המחיר עולה.

6. מה קורה לכוח הקנייה של 100 ש"ח כשיש אינפלציה?

- ☐ א. הוא גדל
☐ ב. הוא קטן – אפשר לקנות פחות
☐ ג. הוא לא משתנה
☐ ד. הוא משתנה רק לבני נוער

✓ כשהמחירים עולים, אותו סכום קונה פחות מוצרים.

7. מה ההבדל בין כרטיס חיוב מיידי לכרטיס אשראי?

- ☐ א. אין הבדל
☐ ב. בכרטיס חיוב מיידי הכסף יורד מהחשבון מיד, באשראי החיוב נדחה

- ☐ ג. כרטיס חיוב מיידי מאפשר תשלומים בלי ריבית תמיד
☐ ד. כרטיס אשראי מיועד רק לקניות בחו"ל

✓ בחיוב מיידי משלמים מכסף שכבר קיים בחשבון; באשראי "קונים עכשיו ומשלמים אחר כך".

8. נער בן 15 עובד בחופש. מה מהבאים הוא זכות שלו כעובד?

- א. לעבוד בכל שעה ביממה
ג. לוותר על הפסקות כדי לסיים מוקדם
ב. לקבל תלוש שכר
ד. לקבל שכר רק אם המעסיק מרוצה
- ✓ לכל עובד ועובדת מגיע תלוש שכר המפרט את השכר והניכויים.

9. ריבית חובה היא:

- א. ריבית שהבנק משלם לי על חיסכון
ג. מתנה מהבנק
ב. ריבית שאני משלם/ת על הלוואה או על מינוס
ד. עמלה על משיכת מזומן
- ✓ ריבית חובה משלם מי שלוה כסף; ריבית זכות מקבל מי שחוסך.

10. מה היתרון של חיסכון שמתחיל מוקדם?

- א. אין יתרון
ג. אפשר למשוך אותו בכל רגע בלי השלכות
ב. הריבית פועלת לאורך זמן רב יותר
ד. הוא תמיד בלי סיכון
- ✓ ככל שהזמן ארוך יותר, הריבית על הריבית מצטברת ו"כדור השלג" גדל.

2 שאלת חישוב: ריבית פשוטה מול ריבית דריבית (20 נקודות)

איתי הפקיד 1,000 ₪ בתוכנית חיסכון לשלוש שנים בריבית שנתי של 10% (ריבית לדוגמה בלבד, גבוהה מהמקובל, כדי שיהיה קל לחשב).

שנה	יתרה בריבית פשוטה (₪)	יתרה בריבית דריבית (₪)
התחלה	1,000	1,000
אחרי שנה 1	1,100	1,100
אחרי שנה 2	1,200	1,210
אחרי שנה 3	1,300	1,331

מה ההפרש בין שתי התוכניות אחרי שלוש שנים, ולמה הוא נוצר?

תשובה: ההפרש הוא 31 ₪ (1,331 פחות 1,300). בריבית דריבית מחושבת ריבית גם על הריבית שנצברה בשנים הקודמות, ולכן החיסכון גדל מהר יותר.

3 שירה רוצה לקנות נעליים ב"מבצע לזמן מוגבל" באתר שלא הכירה. כתבו שלוש בדיקות שכדאי לה לעשות לפני התשלום ונמקו כל אחת. (15 נקודות)

תשובה: בדיקת אמינות האתר (כתובת מאובטחת, פרטי קשר, ביקורות); השוואת מחירים באתרים אחרים; קריאת מדיניות ביטול והחזרה; שימוש באמצעי תשלום מאובטח ולא העברה ישירה; עצירה לחשוב אם זה צורך או רצון.

4 "כסף לא קונה אושר". הביעו עמדה על המשפט ונמקו בעזרת שני מושגים לפחות מהחוכמה. (15 נקודות)

תשובה: עמדה ברורה ונימוק: למשל, כסף עוזר לספק צרכים ומפחית דאגה, אבל אחרי שהצרכים מסופקים, קניות מביאות שמחה קצרה (הסתגלות) ואילו קשרים, חוויות ונתינה תורמים לאושר לאורך זמן. שימוש במושגים כמו צרכנות, צורך ורצון, ערכים, מחיר אלטרנטיבי.

למורה - ניקוד

חלוקת ניקוד מוצעת: שאלות בחירה $5 \times 10 = 50$ נקודות · שאלת חישוב 20 נקודות · שתי שאלות פתוחות 15 נקודות כל אחת = 30 נקודות · סה"כ 100.

כל הכבוד על שנה של למידה!

יצרה: רות ראש בן ישי